

5.5 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta¹. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Erityinen tuki Oulun esiopetuksessa

Erityisen tuen aloittamisessa huomioidaan aina lapsen kokonaistilanne. Kolmiportaisen tuen periaatteen mukaisesti erityiseen tukeen ohjaututaan tehostetun tuen vaiheen jälkeen, mutta käytännössä esiopetuksessa on yleisempää erityisen tuen päätöksen tekeminen ilman tehostetun tuen vaihetta psykologisen tai lääketieteellisen arvioin perusteella.

Esiopettaja keskustelelee varhaiserityisopettajan ja huoltajan kanssa erityisen tuen tarpeellisuudesta, jos tehostettu tuki ei ole riittävä. Varhaiserityisopettaja käy ryhmässä havainnoimassa. Tämän jälkeen yhteistyössä huoltajien, esiopettajan, varhaiserityisopettajan ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä todetaan tehostetun tuen riittämättömyys ja päädytään laatimaan pedagoginen selvitys, joka on kuvattu tarkemmin seuraavassa luvussa. Huoltajien kanssa keskustellaan erityisen tuen toteutuksen vaihtoehdoista ja erityinen tuki annetaan lapsen omissa esiopetusryhmässä aina, kun se on mahdollista.

---

¹Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

Kaavio 1. Erityisen tuen prosessin eteneminen

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys². Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.³

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja

² Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

³ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

lapsen näkökulmista

- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Pedagoginen selvitys Oulun esiopetuksessa

Pedagogisen selvityksen vastuuhenkilönä toimii esiopettaja. Se laaditaan huoltajien ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä. Moniammatillisuus toteutuu, kun mukana on esiopettajan lisäksi vähintään yksi oppilashuollon toimija: koulupsykologi, koulukuraattori, neuvolan terveydenhoitaja- tai lääkäri. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista näkemyksensä pedagogisen selvityksen laatimisen yhteydessä. Pedagoginen selvitys tehdään sähköiseen järjestelmään ja yksityisissä esiopetuyksiköissä paperilomakkeelle. Pedagogiseen selvitykseen kirjataan vain kasvuun ja oppimiseen liittyvät asiat. Jos erityisen tuen päätöstä täytyy tarkistaa, toimitaan samojen periaatteiden mukaisesti.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös⁴. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa⁵. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti⁶. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen⁷. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla⁸. Päätös on aina perusteltava⁹. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen

---

⁴ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

⁵ Perusopetuslaki 17 § 3 mom (642/2010)

⁶ Hallintolaki (434/2003)

⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

⁸ Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

⁹ Hallintolaki 45§ 1mom. (434/2003)

opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten¹⁰. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Erityisen tuen päätös Oulun esiopetuksessa

Erityisen tuen päätöksen valmistelu käynnistyy huoltajan, esiopettajan ja varhaiserityisopettajan keskustelulla. Varhaiserityisopettajan ja esiopettajan rooli on kertoa huoltajille erityisen tuen toteuttamisesta käytännössä ja tuen purkamisesta. Huoltajille kerrotaan myös erityisen tuen päätöksen vaikutuksesta kouluun siirryttäessä. Erityisen tuen päätös pohjautuu pedagogiseen selvitykseen, joka on kuvattu aiemmin samassa luvussa. Oulun kaupungin erityisen tuen hallintopäätös tehdään kulloinkin voimassaolevan ohjeistuksen ja delegointisäännösten mukaan. Lapsen pedagogiset asiakirjat siirtyvät huoltajien luvalla sähköisen järjestelmän kautta kouluun. Yksityisissä esiopetuyksiköissä tiedot siirtyvät huoltajien luvalla paperilomakkeina. Erityisen tuen päätös tarkistetaan aina opetuspaikan vaihtuessa.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.¹¹ Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

---

¹⁰ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

¹¹ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKS:n tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKS:n tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaisesti¹². Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma Oulun esiopetuksessa

Oulun kaupungissa HOJKS laaditaan sähköiseen järjestelmään yhteistyössä huoltajien kanssa. Yksityiset päiväkodit laativat HOJKS:n paperilomakkeelle. Vastuhenkilönä toimii esiopettaja yhteistyössä varhaiserityisopettajan kanssa. Hän kutsuu koolle huoltajat ja muut laatimiseen osallistuvat henkilöt sekä huolehtii siitä, että HOJKS tulee asianmukaisesti laadittua. HOJKS:in tavoitteista keskustellaan esiopetusryhmän muiden kasvattajien kanssa. HOJKS:iin, kuten

---

¹² Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

muihinkin pedagogisiin asiakirjoihin, kirjataan vain pedagogisia, kasvuun ja oppimiseen liittyviä asioita. Vastuuhenkilö huolehtii siitä, että kaikki lapsen kanssa työskentelevät kasvattajat ovat tietoisia lapsen pedagogisen tuen tarpeista.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin¹³. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.¹⁴ Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.¹⁵ Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta.¹⁶ Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin¹⁷ eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

---

¹³ Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

¹⁴ Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

¹⁵ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskeväksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

¹⁶ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

¹⁷ Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

Pidennetty oppivelvollisuus Oulun esiopetuksessa

Oulun kaupungissa päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta tehdään kulloinkin voimassa olevan delegointisäännöksen mukaisesti. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen opetus järjestetään esiopetuksen aikana päiväkodissa tai koulun esiopetusryhmässä. Opetus toteutetaan aina esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Pidennettyä oppivelvollisuutta edeltävä 5-vuotiaana alkava esiopetus järjestetään aina päiväkodissa. Opetuksen järjestämispaikka määritellään osana erityisen tuen päätöstä.

Kun lapsella on pidennetty oppivelvollisuus, hänet kirjataan oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen alkaessa (6-vuotiaana) lähikouluun tulevaksi oppilaaksi. Päiväkodista otetaan syyslukukauden aikana yhteyttä lähikoulun tai erityiskoulun erityisopettajaan ja sovitaan yhteistyön aloittamisesta, tuen toteuttamisen käytänteistä ja perusopetukseen siirtymisestä. Erityisopettaja osallistuu verkostoyhteistyöhön ja esim. HOJKS:n laadintaan. Konsultoiva opetus ei tarkoita säännöllistä, viikoittaista opetusta vaan päävastuu lapsen opetuksesta on päiväkodissa.

Erytinen tuki tarkistetaan ennen perusopetuksen alkamista. Tarkennuksia paikallisiin käytänteisiin pidennetyn oppivelvollisuuden järjestämisestä, moniammatillisesta yhteistyöstä ja vastuista löytyy tukimateriaalista.